Natalia Albu[*]
Ion Ținevschi[**]

TENDINȚE DIN CADRUL MEDIULUI ACTUAL DE SECURITATE ȘI IMPLICAȚII ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE

CZU: 351.86(478) **DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.12721951**

Abstract

Trends in the current security environment are determined by the multitude of international and regional risks and threats with implications for national security. Due to dynamism, speed and unpredictability, changes in the security situation often exceed the reaction and response capacity of states. The challenges of the last period are caused by the dissensions between international actors, the acceleration of the process of technological development of societies, global climate changes, as well as the uncontrolled appearance/disappearance of some processes/phenomena related to the social and economic activity of mankind. Russia's military aggression in Ukraine significantly affects the security architecture of the European continent in general and Southeastern Europe in particular, generating a series of negative effects for political, military, economic, energy, social and humanitarian security. Thus, an insufficient knowledge about the regional or international security environment makes states more vulnerable, on the contrary, it improves the ability to react to threats. In this framework, in the given article it is mentioned that the analysis of the security environment and its implications for national security is often found in strategic documents. From the perspective of the Republic of Moldova, the regional security environment, on the one hand, amplifies certain vulnerabilities of the country, on the other hand, it offers opportunities to strengthen the national defense. The war on the territory of the neighboring state affects the Republic of Moldova from the perspective of resolving the Transnistrian conflict, given the role of mediators of these two states within the 5+2 negotiation mechanism. An important element of the national security environment is related to the Republic of Moldova obtaining the status of a candidate country for EU accession.

Keywords: *security environment, risks and threats, security strategy, international and regional environment, technological progress.*

Introducere

Mediul actual de securitate este caracterizat de variaţia şi multiplicarea riscurilor şi ameninţărilor interne, externe ori transnaţionale (globale/internaţionale/regionale). Datorită dinamismului, rapidităţii şi imprevizibilităţii, schimbările în situaţia de securitate depăşesc de multe ori capacitatea de reacţie şi răspuns a statelor. Provocările din ultima perioadă sunt cauzate de disensiunile dintre actorii internaţionali, accelerarea procesului de

[*] Conferențiar universitar, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”
[**] magistru în relații internaționale

dezvoltare tehnologică a societăţilor, de schimbările climatice globale, precum şi de apariţia/dispariţia necontrolată a unor procese/fenomene legate de activitatea socială şi economică a omenirii. Nivelul fără precedent de interdependenţă a actorilor statali şi non-statali, a domeniilor de activitate publică şi privată, precum şi a sistemelor şi reţelelor caracteristice activităţii acestor actori şi procese, demonstrează că evenimentele/fenomenele contemporane au efecte multilaterale greu de anticipat şi gestionat. Interacţiunea şi interesele marilor actori globali şi regionali precum organizaţii şi corporaţii internaţionale, guverne, organizaţii neguvernamentale sau companii private pot cauza divergenţe, efectele cărora ameninţă cu fragmentarea mediului actual de securitate. Iar cunoştinţele insuficiente despre mediul regional sau internaţional de securitate face statele mai vulnerabile, contrariul îmbunătăţeşte capacitatea de reacţie la ameninţări. Analiza mediului de securitate şi implicaţiile acestuia asupra securităţii naţionale deseori se regăseşte în documente strategice.

Astfel, în structura unui document strategic, cum ar fi Strategia de Securitate Naţională (SSN), de regulă se regăseşte şi un capitol destinat principalilor factori ale mediului de securitate care ameninţă securitatea unui stat şi a cetăţenilor săi. În acelaşi timp, vorbind de SSN, aceasta ar trebui să înceapă cu stabilirea celor mai *acceptate interese naţionale*: securitatea fizică a statului şi a poporului acestuia, menţinerea sistemului şi valorilor constituţionale ale ţării şi un mediu regional şi internaţional favorabil, dezvoltarea şi bunăstarea ţării. Iar identificarea şi prioritizarea celor mai importante interese de securitate a Republicii Moldova rezidă în identificarea şi aprecierea riscurilor şi ameninţărilor la adresa acestor interese, precum şi căile pe care ţara trebuie să le urmărească pentru a asigura şi apăra interesele identificate.

În acest context, percepţia guvernului privind ameninţările la adresa securităţii statului şi a populaţiei sale se regăsesc într-o Politică de Securitate Naţională (PSN). Însă, o PSN este diferită de o lege sau anumite reguli. O lege, de exemplu, poate impune sau interzice anumite comportamente, în timp ce politica ghidează acţiunile doar în acest scop pentru a produce un rezultat scontat (Albrecht, Barnes, 2008: 1). De aceea, în modelarea unei SSN eficiente este foarte importantă structura acesteia.

Mediul de securitate din perspectiva Strategiei Securităţii Naţionale.

Conform cadrului legislativ naţional, Strategia este un document de politici publice şi are următoarea structură: (1) introducere; (2) analiza situaţiei (3) obiective (descrierea rezultatelor preconizate în domeniul de activitate); (4) direcţii prioritare (descrierea activităţilor planificate din domeniul de activitate pentru a atinge fiecare obiectiv în parte); (5) impact; (6) indicatori de monitorizare şi evaluare (7) riscuri de implementare; (8) autorităţi/instituţii responsabile; (9) proceduri de raportare (Hotărîre Nr. HG386/2020).

Însă, alături de cadrul legal naţional ce stabileşte structura documentelor strategice, structura unei SSN este determinată de o anumită logică strategică, care

presupune aplicarea următoarelor cinci elemente fundamentale (A National Security Strategy Primer, 2020: 1-2):

- Analiza situaţiei strategice (provocările şi contextul acesteia).
- Definirea scopurilor dorite (rezultatele aşteptate), mai întâi definirea obiectivului politic general şi apoi a obiectivelor specifice necesare pentru realizarea acestuia.
- Identificarea şi / sau dezvoltarea mijloacelor (resurse şi capabilităţi) necesare de punere în aplicare a SSN.
- Proiectarea căilor pentru a utiliza mijloacele de atinge scopurile dorite.
- Evaluarea costurilor / riscurilor asociate strategiei.

Luând în considerare cadrul legal naţional, practica internaţională de elaborare a SSN şi faptul că Concepţia Securităţii Naţionale din 2008 nu reflectă riscurile şi ameninţările actuale, se cere următoare structură a SSN: (-) Introducere; (-) descrierea mediului de securitate; (-) stabilirea valorilor şi intereselor; (-) prioritizraea riscurilor şi ameninţărilor şi identificarea vulnerabilităţilor; (-) obiective şi sarcini în asigurarea interesului naţional şi contracararea ameninţărilor (-) acţiuni şi mecanisme/mijloace de implementare.

În acelaşi timp, o abordare comprehensivă a SSN ar permite conceperea SSN dintr-o anumită perspectivă, luând în considerare complexitatea mediului strategic şi de securitate. Pe de o parte, sunt importante preocupările privind factorii interni şi externi care influenţează securitatea naţională. Pe de altă parte, în formularea unei strategii, trebuie să fim conştienţi de faptul că fiecare aspect - *obiective*, *concepte* şi *resurse* - are efecte asupra mediului de securitate (sustenabilitatea unei Strategii). Astfel, o *Strategie bună* va ţine cont de *mediul de securitate* în contextul căruia a fost elaborată (Fig. 1), iar finalităţile sale trebuie să ofere şi o platformă privind iniţierea unui proces de revizuire a altor documente conexe.

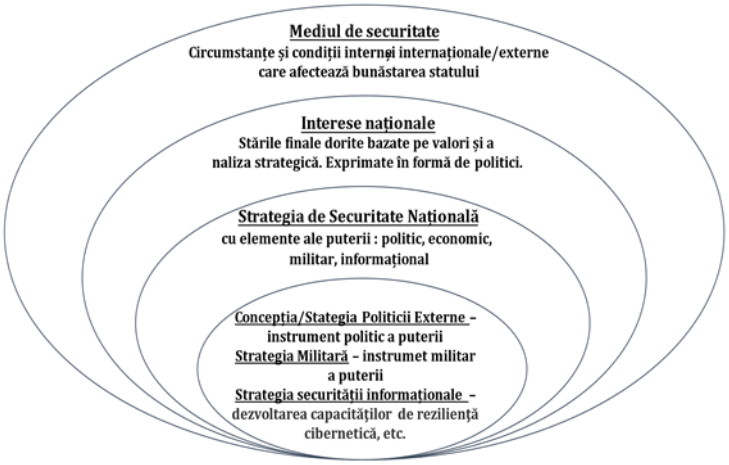

Figura 1. Caracterul comprehensiv al Strategiei (Bartholomees, 2006: 110).

Mediul de securitate este un sistem, iar pentru o evaluare a acestuia dintr-o perspectivă sistemică trebuie de identificat, în primul rând, factorii care modelează mediul de securitate, apoi de prezentat o viziune pentru înţelegerea interacţiunilor dintre aceşti factori. Deşi, calitatea mediului de securitate al unui stat este considerată

bună atunci când se confruntă cu o probabilitate redusă de război, totuşi există patru factori majori care modelează mediul de securitate al unui stat: barierele geografice, interacţiunea stat-stat (sau dintre actori, în general), structura internaţională şi tehnologia militară (Tang, 2004: 4). În acest cadru, am mai adăuga un factori important – războiul hibrid bazat pe tehnologie.

Factorii respectivi, deşi au un caracter general, sunt propuşi din perspectiva relaţiilor de putere. Totuşi, statul este o entitate geografică şi sistemul său de securitate şi apărare va fi mai presus de toate orientat spre modelarea unui scut împotriva forţelor externe, în special atunci când statul declară un statut de neutralitate. Teritoriul statului *poate fi ameninţat de acaparare/cucerire/ocupare sau prin dăunare/distrugeri, plus ameninţările pot surveni atât din interiorul, cât şi din afara statului* (Günter, 2011: 62). Specific Republicii Moldova este că nu putem neglija factorul geopolitic, căci însăşi realizarea reformelor în sistemul de securitate şi reglementarea conflictului de pe malul stâng al Nistrului depind de relațiile geopolitice ale marilor puteri, la baza cărora se află interesele geostrategice în regiune. În acelaşi timp, în orice ecosistem, un organism nu este doar un consumator, ci şi un modelator al propriului său mediu. Actualmente, relaţia dintre state şi procesele din cadrul mediului lor de securitate sunt interdependente: dezvoltarea internă într-un stat nu numai că modifică propriul mediu al statului, dar are implicaţii şi asupra altor state, în special vecinii săi (de exemplu, implicaţiile invaziei militare a Federaţiei Ruse în Ucraina asupra securităţii Republicii Moldova).

Prin urmare, interacţiunea stat-stat, vulnerabilităţile şi nivelul de dezvoltare a statelor şi comportamentul extern al acestora poate fi considerat ca un factor care modelează mediul de securitate al unui stat. Deoarece comportamentul extern al unui stat este cel puţin parţial condiţionat de această poziţionare în cadrul structurii internaţionale (definită ca fiind distribuţia puterii), structura internaţională este, de asemenea, un factor important care modelează mediul de securitate a unui stat. Din această perspectivă, SSN trebuie să stabilească clar, fără încărcătură filosofică, atât prin prisma obiectivelor de securitate, cât şi a priorităţilor strategice, actorii şi structurile care vor contribui la dezvoltarea şi asigurarea ţării, precum şi factorii şi statele care în mediul actual de securitate reprezintă ameninţare la adresa securităţii naţionale.

Implicaţiile mediului internaţional şi regional de securitate asupra securităţii naţionale.

Până la începutul anului 2020 fenomenul interdependenţei – ca efect al globalizării – este intens dezbătut şi enunţat în mediile de securitate naţionale şi internaţionale, argumentarea relevanţei acestuia variind de la caz la caz. Experienţa pandemiei COVID-19 şi a războiului din Ucraina, mai mult ca oricare alte evenimente de până acum, confirmă faptul ca omenirea se află la un nivel de interconexiune fără precedent. Viteza cu care aceste fenomene s-au extins la nivel regional şi global a depăşit capacitatea de prevenire şi reacţie a statelor afectate. Aceasta tendinţă

sugerează doua lucruri: a) nivelul înalt de tehnologizare şi comunicare/transportare facilitează escaladarea şi diseminarea fenomenelor naturale ori create de om (informaţionale, economice; militare; de mediu; de sănătate etc.) şi (b) aceste fenomene au capacitatea de a se extinde şi penetra bariere geografice/spaţiale în timp record, fără a putea fi obstrucţionate, generând efecte devastatoare cu impact global.

Mediul internaţional de securitate este caracterizat de competiţia marilor puteri pentru controlul geopolitic. Antagonismul dintre statele autoritare si democratice este în creştere având ca efect eclipsarea activităţii şi eficienţei organizaţiilor internaţionale precum ONU şi OSCE, iar odată cu aceasta şi a întregului sistem de ordine internaţională. Se atestă o sporire a tendinţelor revanşiste/revizioniste, încercări de suplinire a vidurilor de putere/influenţă şi de provocări/contestări a cadrului legislativ şi normativ internaţional şi a apărătorilor acestora – ONU; SUA, UE, OSCE şi alţi reprezentanţi ai lumii libere. Având la bază contestarea interpretărilor tradiţionale şi istorice, revizionismul geopolitic poate juca un rol important în relaţiile internaţionale actuale. Acţiunile iresponsabile ale adepţilor acestui concept, care direct ori prin forţe proxy acţionează în detrimentul stabilităţii regionale şi globale, au un caracter destructiv asupra mediului de securitate. Unele din tendinţele menţionate au rolul de a testa rezistenţa sistemului de ordine internaţional în încercarea de schimbare a echilibrului mondial de putere.

Diversificarea rolului actorilor non-statali şi interferenta/implicarea tot mai activa a acestora în procesele social-economice creează deopotrivă oportunităţi de dezvoltare şi insecuritate. Discrepantele de dezvoltare şi stratificarea sociala continua sa se aprofundeze în diferite regiuni geografice generând tensiuni şi conflicte sociale, etnice, culturale sau religioase. Lipsa distincţiei clare intre rolul statelor şi actorilor non-statali ori mascarea intenţionata a acestei delimitări periclitează buna funcţionare a sistemului internaţional.

Agresiunea militară rusă contra Ucrainei, deşi se desfăşoară în parametri geografici regionali, are implicaţii majore la nivel internaţional. Printre acestea sunt efectele crizei energetice şi cea de aprovizionarea a materiilor prime dar şi riscul unei crize globale alimentare ca urmare a împiedicării fluxurilor de aprovizionare cerealiera cauzată de blocarea de către Rusia a porturilor ucrainene din Marea Neagra. Poziţionarea actorilor globali fata de războiul menţionat la fel generează implicaţii pentru securitatea globală pe termen scurt şi mediu. De la reticenţa iniţiala, actori internaţionali precum SUA, UE, NATO şi majoritatea partenerilor lor globali au trecut la susţinerea deschisa a Ucrainei, inclusiv prin aprovizionarea acesteia cu echipamente militare. De la asistenţa non-letală (de suport logistic), treptat s-a trecut la armament letal de raza scurtă şi medie: inclusiv sisteme de artilerie, armament anti blindate şi antiaerian, iar recent un şir de parteneri occidentali au convenit asupra livrării tancurilor. Caracterul global al războiului menţionat este justificat şi de ameninţările repetate ale Rusiei privind posibilitatea utilizării arsenalului nuclear în eventualitatea

în care părţi terţe vor interveni direct ori susţine eforturile de rezistenţă a Ucrainei. În aceste condiţii, omenirea trece prin cea mai periculoasă experienţă de după Războiul Rece, una în care persistă riscul escaladării conflictului militar regional în unul mondial cu utilizarea întregului areal militar existent în posesia actorilor globali.

Deşi pe fundalul evenimentelor menţionate (pandemia şi războiul), problemele de mediu, crima transfrontalieră, securitatea cibernetică etc. trec în plan secund, datorita implicaţiilor imediate pe care primele le au asupra securităţii umane, fenomenul interdependenţei face dificilă anticiparea evoluţiei şi convergentei ulterioare a acestora.

Migraţia internaţională a ajuns în topul agendei de securitate internaţională, în parte din cauza îngrijorărilor că fluxurile de migraţie oferă canale pentru răspândirea terorismului internaţional, dar şi a altor fenomene infracţionale transfrontaliere. Gestionarea acestui fenomen prezintă o provocare de securitate în special pentru statele slab dezvoltate. Totodată, statele care sunt capabile să formuleze şi implementeze politici care valorifică potenţialul migraţiei internaţionale vor fi mai sigure în noul mediu de securitate globalizat.

Pentru prima data în secolul XXI, lumea se confruntă cu un fenomen pandemic de amploarea – Covid 19. Pe lângă ratele alarmante de infectare şi deces, acesta a declanşat o criză economică de proporţii, prejudiciind semnificativ sectoarele comercial, financiar-bancar dar şi politic la nivel de stat şi internaţional. Implicaţiile şi efectele acestui fenomen vor contribui la sporirea volatilităţii şi impredictibilităţii, deja accentuate, ale mediului de securitate internaţional. Efectele Pandemiei şi perspectiva unei evoluţii ciclice a virusului obligă statele să continue măsurile pentru a creşte capacitatea de gestionare a unei asemenea crize pe multiple planuri: medical, al ordinii publice, din perspectiva sistemului educaţional, a asigurării serviciilor publice şi mai ales în ceea ce priveşte creşterea rezilienţei economice şi gestionarea resurselor pentru gestionarea problemelor interne.

Efectele schimbărilor climatice devin tot mai resimţite, cu perspectiva de a se transforma într-o problemă de importanţă critică, cu implicaţii la nivel global, regional şi naţional. Evenimentele extreme legate de vreme cresc pe parcursul schimbărilor climatice, iar pericolele pandemiilor, re-confirmate de Covid-19, vor fi doar unele din cele mai mari riscuri asociate efectelor acestui fenomen. Schimbările climatice pot genera unele din cele mai mari riscuri pentru pacea şi securitatea secolului XXI. Pe măsură ce temperatura planetei creşte, secetele prelungite, creşterea nivelului mării şi furtunile tot mai frecvente şi intense afectează condiţiile de trai ale oamenilor din toate colţurile globului. Schimbările climatice afectează infrastructura critică, cum ar fi sistemele energetice şi alimentare, perturbând lanţurile globale de aprovizionare. Acestea pot deveni un factor important de conflict în diferite regiuni geografice ale căror populaţii sunt dependente de resursele naturale, deoarece au capacitatea de a afecta modalităţile de subzistenţă a populaţiilor. Totodată, fenomenul

poate amplifica competiţia între state şi actorii non-statali pentru accesul la resurse, dar şi provoca migraţia în masă şi strămutarea forţată a populaţiilor.

Efectele progresului tehnologic şi ştiinţific au adus omenirii atât beneficii cât şi un şir de probleme, inclusiv de securitate. Utilizarea sferei virtuale ca modalitate de avansare a progresului uman oscilează între perspectiva inovaţionistă şi cea destructivă. State şi actori non-statali continuă atacurile cibernetice şi spionajul cibernetic ca parte a eforturilor de realizare a propriilor obiective politice, economice şi de securitate. Estimând o amplificare a eforturilor de avans tehnologic se poate concluziona ca aceste abordarea ostilă între actorii menţionaţi va continua, generând un şir de efecte nefaste pentru bunăstarea şi securitatea individual şi colectivă. Sistemele de Inteligenţă Artificială devin din ce în ce mai integrate în activitatea umană, problema confidenţialităţii şi a securităţii legate de acestea devenind tot mai stringentă. Nivelul de autonomie a acestora în procesarea informaţiei şi luării deciziilor prezintă riscuri semnificative pentru securitatea şi bunăstarea individuală şi colectivă.

La nivel global, cercetările asupra progresului tehnologic pot crea dezbinări politice, perturba echilibrele de putere, încuraja exploatarea naţiunilor subdezvoltate şi pot promova abuzuri asupra intimităţii şi drepturilor individuale. Progresul tehnologic şi ştiinţific va continua să constituie obiectivul competiţiei dintre marii actori internaţionali şi regionali. Aceştia vor încerca să valorifice potenţialul acestui domeniu pentru creşterea avantajului politic, economic şi militar în raport cu potenţialii rivali. Deşi la moment SUA conduc acest domeniu, eforturile Chinei din ultimele decenii demonstrează o reducere semnificativă de decalaj dintre acestea. Deşi eforturile Beijingului de a deveni o putere ştiinţifică ar putea contribui la stimularea creşterii globale şi a prosperităţii, comportamentul ostil al acesteia vis-à-vis de politicile de proprietate intelectuală şi conformarea cu standardele comerciale internaţionale poate duce la deteriorarea mediului de securitate internaţională. Unul din obiectivele principale ale acestei rivalităţi ţine de capacitatea actorilor de atragere a celui mai bun potenţialului uman în domeniu. Totodată, această politică a migraţiei potenţialului uman calificat cauzată de atractivitatea statelor dezvoltate cauzează la nivel local o criză de cadre şi implicit riscuri de perturbare socială.

Deşi mai puţin prezent în agenda actuală de securitate, terorismul internaţional este un fenomen caracteristic perioadei sfârşitul sec. XX începutul sec XXI. Acesta ameninţă stabilitatea multor ţări şi continuă să pună la încercare sistemele de securitate naţională din întreaga lume. Ca multe din ameninţările deja enumerate, fenomenul dat posedă potenţial de afectare a majorităţii domeniilor sociale: politic, economic, social, umanitar etc. Amploarea extinderii terorismului internaţional nu trebuie subestimată având în vedere experienţa recentă a grupării Statul Islamic, care în baza unei ideologii politico-religioase extreme, a reuşit în timp record să se extindă şi afecteze spaţii geografice imense în zona Orientului Mijlociu şi Africii de Nord. Deşi

de regulă conexiunile terorismului duc la actori non-statali, complexitatea sistemului internaţional actual face dificilă identificarea exactă a responsabililor pentru anumite acte teroriste. În contextul acestei neclarităţi, se estimează că atât anumite state cât şi actori non-statali, prin participarea directă ori sponsorizarea de *actorii proxy*, vor exploata terorismul pentru realizarea obiectivelor propriilor agende politice. Practica ultimelor decenii demonstrează că atât statele dezvoltate cat şi cele mai slab dezvoltate pot fi afectate de fenomenul terorismului deopotrivă.

În afara celor menţionate, mediului actual de securitate este caracterizat şi de alte fenomene care pot avea efect catalizator pentru gama de riscuri şi ameninţări enunţate. Propaganda – ca element al războiului informaţional – se manifestă prin tehnici de manipulare mediatică. Potenţialul distructiv al acesteia este capabilă să influenţeze negativ opinia publică autohtonă, să afecteze vectorii strategici ai politicii externe şi să prejudicieze imaginea instituţiilor statului, în special a celor din sistemul de apărare. Din practica internaţională, propaganda informaţională poate interveni şi influenţa procese electorale, poate masca decizii, acţiuni ori erori strategice în favoarea unui actor ostil şi detrimentul unei societăţi ţintă. Spaţiul informaţional constituie terenul fertil de manifestarea a propagandei, fapt ce pune în dificultate eforturile de contracarare a acestui fenomen. Conştiinţa individuală şi colectivă a societăţilor constituie ţinta propagandei informaţionale iar obiectivul este modelarea acestora în interesul actorului manipulator.

Adiţional, mediul de securitate este influenţat si de asimetria evoluţiei demografice a societăţilor, de efectele negative ale urbanizării şi suprasolicitarea infrastructurilor critice, de polarizarea societăţilor şi accentuarea fenomenului de îmbătrânire a populaţiei.

Dacă să ne referim la nivel regional, mediul de securitate însumă majoritatea caracteristicilor mediului internaţional descrise mai sus. Evenimentele regionale de securitate implică şi aspectul competiţiei dintre lumea liberă/democratică şi regimurile autoritariste/dictatoriale. În unele state, odată cu promovarea valorilor ultranaţionaliste se atestă înrăutăţirea situaţiei generale cu privire la apărarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului. Totodată, aceste state invocă conceptul de spaţii civilizaţionale (sau zone de interes vital), asumându-şi unilateral dreptul de control asupra acestora. Prin aceste acţiuni se încearcă reorganizarea arhitecturii geopolitice a regiunii fără a ţine cont de principiile şi normele de drept internaţional sau de suveranitatea statelor vizate de aceste politici ostile. Această abordare poate avea consecinţe negative pentru securitatea internaţională, deoarece subminează încrederea şi cooperarea între actorii statali, creând condiţii de schimbare a paradigmei organizaţionale a sistemului internaţional actual în unul bazat pe hegemonie şi dominanţă, în detrimentul cooperării şi dialogului abordării participative.

Agresiunea militară a Rusiei în Ucrainei afectează semnificativ arhitectura de securitate a continentului european în general şi a Europei de sud-est în particular, generând un şir de efecte negative pentru securitatea politică, militară, economică, energetică, socială şi umanitară. De la începutul invaziei militare, Federaţia Rusă ameninţă deschis actorii occidentali cu consecinţe drastice în cazul intervenţiei sau susţinerii eforturilor de rezistenţă a Ucrainei. Deşi iniţial reticente, un şir de state europene sfidează Moscova şi acordă deschis asistenţă logistică şi militară Ucrainei. Cu excepţia lovirii colaterale a teritoriului Poloniei – stat membru NATO - răspunsul Rusiei pentru moment se limitează la lovirea infrastructurii critice a Ucrainei şi zonelor vestice ale acesteia în încercarea de a împiedica fluxurile de asistenţă militară occidentală.

Schimbarea arhitecturii de securitate pe teritoriul european este confirmată şi de deciziile Finlandei şi Suediei – state cu neutralitate istorică – privind aderarea la NATO. Deşi *blitzkreig-ul* Rusiei a eşuat, aceasta pare determinată să-şi atingă obiectivele strategice prin trecerea la un război de scară largă (de uzură), evenimentele recente privind mobilizarea masivă de personal şi resurse demonstrând acest lucru. Totodată, atât campania rusa din Ucraina cât şi declaraţiile disidenţilor politici de la Moscova demonstrează clar ca ambiţiile acesteia nu se opresc la cucerirea Ucrainei.

Încălcarea flagrantă a cadrului normativ internaţional de către Federaţia Rusă, în încercarea de a redesena hotarele statelor la nivel regional, demonstrează predispunerea acesteia la utilizarea unui spectru larg de scenarii. În aceste condiţii, probabilitatea incertitudinii şi ameninţărilor militare în regiune urmează să se menţină pe termen scurt şi mediu. Reacţia actorilor occidentali joacă un rol determinant în această ecuaţie. Asistenţa Occidentului va continua să graviteze între epuizarea lentă şi graduală a Rusie şi evitarea riscului escaladării militare complete. Totuşi, aceasta nu oferă garanţii de securitate statelor aflate în afara spaţiului de protecţie a UE şi NATO, care sub presiunea sitaţiei actuale sunt nevoite să identifice soluţii proprii de securitate pe termen scurt şi mediu

Criza politică dintre Moscova şi UE a generat şi o criza energetică de proporţii. Încercarea Rusiei să exploateze dependenţa energetică a UE, a determinat-o pe ultima să-şi reorienteze sectorul energetic spre surse de import alternative. Anularea proiectului Nord Stream 2 şi reducerea volumului de furnizare prin conducta Yamal-Europa confirmă aceste tendinţe. Totuşi, efectele acestor procese sunt cel mai resimţite de Ucraina, Moldova şi parţial unele state din flancul estic al UE.

La nivel european, mediul de securitate este marcat şi de prezenta conflictelor îngheţate din bazinul Marii Negre, tensiunile din zona Balcanilor de Vest şi statutul incert al Ciprului de Nord. Deteriorarea graduală a situaţiei de securitate regionale împovărează misiunea actorilor regionali – UE, NATO, OSCE – de gestionare a situaţiei şi menţinerea stabilităţii. În pofida abordării constructiviste, caracteristică actorilor menţionaţi, nivelul complexităţii agendei regionale face dificilă identificarea

unor compromisuri fără renunţarea la unele obiective şi interese personale în beneficiul consensului general.

Implicaţiile progresului tehnologic asupra securităţii naţionale

Mediul actual de securitate este marcat şi prin faptul că se fac progrese tehnologice semnificative într-o serie de domenii, cum ar fi tehnologia informaţiei şi comunicaţiilor (TIC), dar, inclusiv inteligenţa artificială (AI), în special în ceea ce priveşte maşina de învăţare şi robotică / automatizare / şi autonomie avansată; nanotehnologie; tehnologie spaţială; biotehnologie; şi calculul cuantic ş. a.. Aceste descoperiri sunt de aşteptat să fie extrem de perturbatoare şi să aducă schimbări majore transformatoare în modul în care funcţionează societăţile. Cele mai multe sisteme AI moderne se bazează pe învăţarea automată: sistemele învaţă şi se adaptează utilizând modele statistice pentru a deduce inferenţe din tiparele datelor. Un anumit tip de învăţare automată, numit învăţare profundă – care utilizează reţele neuronale artificiale care sunt inspirate de nodurile de comunicare distribuite ale creierului uman.

Progresele tehnologice în cauză sunt conduse de o revoluţie digitală care a început cu mai bine de patru decenii în urmă. Inovaţiile din domeniul respectiv sunt centrate pe colectarea, procesarea şi analizarea unor cantităţi enorme de date care apar din ştiinţele informaţiei cu implicaţii pentru nenumărate domenii de cercetare şi dezvoltare. Aceste progrese promit beneficii sociale şi economice semnificative, eficienţă sporită şi productivitate sporită într-o serie de sectoare. Dar există îngrijorări tot mai mari că aceste tehnologii şi modul în care sunt utilizate vor ridica provocări serioase, inclusiv dislocarea forţei de muncă şi alte perturbări ale pieţei, inegalităţi exacerbate şi noi riscuri pentru siguranţa publică şi securitatea naţională.

Astfel, nu putem neglija că progresul rapid al tehnologiilor TIC şi AI pot avea implicaţii duble atunci când sunt utilizate de state, structuri transnaţionale sau chiar de o persoană aparte, în sensul că pot fi folosite atât pentru scopuri rău intenţionate sau letale, cât pot fi valorificate pentru a spori dezvoltarea socială şi economică, făcând eforturile de gestionare a acestora mult mai complexe. Relativ uşor de accesat şi utilizat, majoritatea dintre aceste tehnologii sunt în mod inerent vulnerabile la exploatare şi întrerupere atât din apropiere, cât şi de la distanţă. În paralel, tensiunile geopolitice din întreaga lume sunt în creştere, iar majoritatea ţărilor consideră din ce în ce mai mult aceste tehnologii ca fiind centrale pentru securitatea naţională. În mare parte integrarea economică şi conectivitate înseamnă că efectele şi consecinţele progreselor tehnologice sunt mult mai puţin localizate decât înainte şi sunt susceptibile să se răspândească în ţări şi industrii din întreaga lume. Inovaţia tehnologică are loc în mare parte dincolo de competenţa guvernelor. În multe cazuri, rata de inovare depăşeşte capacitatea statelor de a ţine pasul cu cele mai recente evoluţii şi potenţiale impacturi societale. Şi chiar dacă unul sau câteva guverne naţionale elaborează politici pentru gestionarea acestor efecte, a extinderii globale a

multor tehnologii emergente şi a impactului acestora necesită noi abordări ale guvernanţei multilaterale asupra cărora este mult mai dificil de convenit.

Progresele tehnologice de astăzi sunt considerate perturbatoare atât în termeni de piaţă, dar cât şi de *perturbări ale ordinelor legale şi de reglementare* şi au potenţialul de a *tulburează valorile profunde pe care se bazează legitimitatea ordinii sociale existente* (Brownsword, Scotford, Yeung, 2017). Astfel, în martie 2023, Elon Musk şi alte personalităţi din domeniul tehnologiilor artificiale au semnat o scrisoare deschisă care avertizează asupra riscurilor şi spun că dezvoltarea inteligenţei artificiale a scăpat de sub control, solicitând o pauză de şase luni în dezvoltarea astfel de tehnologii. Dar asta nu l-a împiedicat pe E. Musk să investească masiv în dezvoltarea AI pe Twitter. Totuşi, scrisoarea mai avertiza că inteligenţa artificială poate inunda canalele de informare cu ştiri false şi ar putea înlocui locurile de muncă cu automatizare. De fapt, Şor utilizează cu succes inteligenţa artificială pentru aşi promova blogul online, având în jur de 100 portaluri gestionate din Asia, atunci când paginile sale sunt blocate legal. De aceea, dincolo de cadrul naţional, deja la nivel internaţional se încearcă să dezvolte instrumente legale de guvernare a tehnologiilor. De exemplu, spaţiul cibernetic este guvernat de o combinare dintre dreptului internaţional existent, precum şi o serie de acorduri politice, standarde şi protocoale tehnice, standarde de comerţ, afaceri, dar şi standarde de asigurare a drepturilor omului; principii de cercetare; precum şi auto reglementarea în sectorul privat.

Cu toate acestea, mediul internaţional nu este propice pentru discuţii despre cum să coordoneze cel mai bine răspunsurile la dilemele complexe, transfrontaliere, care apar în jurul noilor tehnologii. De fapt, comunitatea internaţională este lentă în adoptarea de noi reguli şi instituţii pentru a face faţă noilor provocări, iar dilemele generate de chestiunile legate de suveranitatea naţională şi legitimitatea democratică persistă. În acest cadru, este extrem de necesar un angajament public semnificativ, deoarece guvernele şi companiile nu pot să rezolve singure aceste dileme. O serie de iniţiative care implică oameni de ştiinţă cu renume, tehnologi, cercetători, organizaţii ale societăţii civile şi investitori în domeniile AI şi robotică promovează principii importante pentru a ajuta la atenuarea riscurilor şi la răspândirea beneficiilor AI (AI Principles, 2017).

Astfel, răspunsul la riscurile şi provocările aferente progresului tehnologic solicită nu doar explorarea unor noi structuri de guvernanţă, instrumente şi procese, această sarcină necesită o înţelegere mai profundă a contextelor sociale, culturale, economice şi geopolitice în care sunt elaborate politicile, normele şi reglementările, precum şi o înţelegere mai fermă a întrebărilor generale ale puterii şi conflictelor care modelează relaţiile umanităţii cu tehnologia. Aceasta înseamnă că concepţiile despre securitate vor trebui reconsiderate în timp şi că cadrele normative şi de guvernare existente deja trebuie adaptate. De exemplu, noi ameninţări şi vulnerabilităţi apar ca urmare a *Internetului obiectelor* (*Internet of things* (IoT)) (Internetul obiectelor şi viitorul

tehnicii de calcul la margine în Europa, 2022) – o reţea de dispozitive digitale conectate, cunoscute uneori sub denumirea de dispozitive *inteligente*, cu cercetarea sa conexă care cuprinde domenii precum IA, 5G, *cloud computing*, tehnologia *blockchain* şi microsistemele sau nanosistemele. Ceea ce s-a schimbat recent este capacităţile sporite ale dispozitivelor, reţelele de comunicaţii mai rapide, standardizarea protocoalelor de comunicare şi senzorii şi dispozitivele microelectronice mai accesibile ca preţ, ceea ce duce la turboîncărcarea fenomenelor IoT.

Siguranţa şi securitatea serviciilor şi dispozitivelor conexe rămân probleme serioase căci reglementarea procesului de utilizare a tehnologiilor nu reuşeşte în pas cu sporirea accesibilităţii utilizării dispozitivele de tipul agentului inteligent. De asemenea, se dezvoltă şi noi ameninţări în relaţie cu sistemele critice dependente de AI (cum ar fi numărul tot mai mare de sectoare şi industrii bazate pe *cloud computing*), sisteme critice prin satelit şi procese de informare şi de luare a deciziilor, care sunt din ce în ce mai susceptibile la manipulare pentru efecte politice şi strategice. Concurenţa strategică sporită şi deteriorarea încrederii între state agravează şi mai mult aceste provocări. Mai mult ca oricând, ţările trebuie să investească în diplomaţie pentru a promova un dialog, cooperare şi coordonare mai mari în problemele legate de TIC care prezintă cele mai mari riscuri pentru societate.

În acelaşi timp, o consecinţă inevitabilă a internetului obiectelor şi a dispozitivelor şi aplicaţiilor pe care le deţine este volumul masiv de date în continuă schimbare care sunt generate ca urmare a digitalizării. Ca urmare, întregul potenţial al datelor poate fi valorificat printr-un cadru comun pentru schimbul de date. Astfel, pentru a valorifica potenţialul noilor tehnologii de acest tip, dar şi pentru a preveni pericolele ca urmare a utilizării a acestora, UE sprijină prin programul Europa digitală elementele-cheie ale spaţiilor de date. Comisia Europeană investeşte în implementarea unor spaţii europene comune ale datelor pentru sectoare precum agricultura, energia, asistenţa medicală, industria prelucrătoare şi transporturile, pentru a se asigura că mai multe date devin disponibile pentru a fi utilizate în economia şi societatea noastră, menţinând în acelaşi timp sub control întreprinderile şi persoanele care generează datele (Internetul obiectelor şi viitorul tehnicii de calcul la margine în Europa, 2022).

Pe de altă parte, în viitor, sunt tot mai multe îngrijorări, în contextul conflictelor armate, a mai multor factori de decizie şi analişti militari este că, deşi cu ajutorul progreselor AI, sistemele de arme se pot deplasa mai departe pe spectrul autonomiei, pot avea mai multe sarcini şi, în cele din urmă, pot înlocui oamenii pe câmpul de luptă, totuşi influenţa tehnologiei şi a geopoliticii formează un amestec mortal, făcând războiul viitor mult mai complex. Mai mult, impulsionate de inovaţia tehnologică, există şi posibile schimbări în tactici, strategii şi mijloace de război. Importanţa tot mai mare a războiului cibernetic, armonizarea spaţiului, războiul prin proxy şi operaţiunile de influenţă şi campaniile de dezinformare denotă că modurile de luptă se schimbă. De asemenea, este evident că securitatea naţională, în special domeniile de

nişă ale luptei, devine atât de complexă şi sofisticată încât dezvoltarea capacităţii militare a viitorului va trebui să treacă de la simpla achiziţie de echipamente şi platforme la achiziţionarea de talente. Ca un nou indicator semnificativ în relaţiile umane, impactul acestor noi conducte de talente va schimba jocul. De exemplu, Unităţile 8200 şi 9300 din Israel recrutează nu numai cele mai bune talente locale, ci funcţionează şi ca start-up-uri pentru a maximiza eficienţa luptei (Future Warfare and Technology, New Delhe, 2022: 65).

De aici şi problema autonomiei în sisteme de arme determinată de modalitatea de utilizare. Deşi autonomia în sistemele de arme, inclusiv în funcţiile lor critice, nu este o dezvoltare recentă, cu toate acestea, nu se poate nega faptul că progresele recente în AI şi robotică au accelerat enorm încorporarea funcţii autonome într-o varietate mai largă de sisteme de arme. Unele dintre sistemele de arme notabile existente, cu diferite grade de autonomie, fie deja operaţionale, fie într-un stadiu avansat de dezvoltare, şi nu toate alimentate de AI, sunt de exemplu: (-) Unmanned Aerial Vehicles (Harop (12), Blowfish A3 (13), Bayraktar TB2 (14)); (-) Unmanned Ground Vehicles (Marker (15), Multi-Utility Tactical Transport (16)); (-) Drone swarms (STM Kargu-2 (20), Israeli Drone Swarm (Israeli-Hamas War) (21), Perdix Drone Swarm (22)); etc. (Future Warfare and Technology, New Delhe, 2022: 65).

În timp ce statele sunt de acord cu privire la necesitatea reglementării utilizării militarizate a tehnologiilor emergente, persistă dezacorduri cu privire la tipul, domeniul de aplicare şi nivelul de reglementare. Reglementarea cuprinzătoare găseşte sprijin în unele sectoare pentru atenuarea riscurilor. Alţii subliniază necesitatea de a reglementa aplicaţiile militare specifice ale tehnologiilor emergente (Yoo, 2022). Domeniul de aplicare temporal al oricăror reglementări propuse este, de asemenea, contestat. În timp ce unele state sunt în favoarea limitării reglementărilor în timpul războiului, criticii susţin acoperirea *toate etapele aplicării militare, indiferent de timp de pace sau război, de la cercetare şi dezvoltare până la desfăşurarea efectivă*. Reglementarea tehnologică emergentă este în mod inevitabil asociată cu aplicarea principiilor primare ale dreptului internaţional. Cu toate acestea, liniile geopolitice trasate se bazează pe caracteristicile specifice ale tehnologiilor în cauză, pe lângă nivelul capacităţilor tehnologice ale unui stat. Această divizare este observată în chestiunile de autoapărare. Susţinând că contramăsurile ar duce în mod inevitabil la concepţia unor câmpuri de luptă cibernetice şi spaţiale mai profunde, RPC şi Rusia se opun aplicării principiilor de autoapărare în spaţiul şi domeniile cibernetice. Cu toate acestea, Occidentul întreprinde măsuri pentru a aplica aceste principii în domeniile cibernetice şi spaţiale, ca răspuns la potenţialul crescut de atacuri surpriză în timp de pace introdus de tehnologiile emergente. De exemplu, SUA caută să uşureze standardele pentru mobilizarea măsurilor de autoapărare în timp de pace în domeniile cibernetice şi spaţiale. De asemenea, absenţa unor recomandări distincte pentru consolidarea politicilor de dezarmare nucleară şi scăderea eficacităţii şi a încrederii în normele,

reglementările şi acordurile internaţionale vor juca un rol important în modul în care armele nucleare sunt percepute în viitor, fie pentru război, fie pentru descurajare. Normele internaţionale, chiar şi cele voluntare şi neobligatorii, sunt utile deoarece definesc în mod explicit beneficiul reciproc pentru state. Cu toate acestea, atunci când se confruntă cu interesele naţionale de bază, normele *se luptă întotdeauna*. Iar din perspectiva statelor mici şi slabe, aceste tendinţe prezintă un pericol constant, fiind extrem de vulnerabile faţă de noile tehnologii emergente, mai mult ar putea constitui arii de testare a astfel de tehnologii.

Concluzii

Dincolo de ameninţările cu caracter militar cu care se confruntă continentul European la etapa actuală, nu putem neglija că mediul de securitate a păstrat tendinţe care nu demult erau considerate ceva mai nou atunci când vorbim de ameninţările hibride, dar şi tendinţe care evoluează constat reieşind din progresul tehnologic, Astfel, mediul actual de securitate este marcat şi prin faptul că se fac progrese tehnologice semnificative într-o serie de domenii, cum ar fi tehnologia informaţiei şi comunicaţiilor (TIC), dar, inclusiv inteligenţa artificială (AI). Aceste descoperiri sunt de aşteptat să fie extrem de perturbatoare şi să aducă schimbări majore transformatoare în modul în care funcţionează societăţile. În acelaşi timp, aceste progrese promit beneficii sociale şi economice semnificative, eficienţă sporită şi productivitate sporită într-o serie de sectoare. Pentru a valorifica potenţialul noilor tehnologii, dar şi pentru a preveni pericolele ca urmare a progresului acestora, Republica Moldova va susţine procesul de inovare care permite şi încurajează accelerarea progresului tehnologic şi va adera la programele UE, precum şi la reglementările internaţionale de valorificare sustenabilă a emergenţei tehnologice.

Astfel, nu putem neglija că satele sunt tot mai influenţate de evoluţiile din mediul de securitate fie la nivel internaţional sau regional. Mai mult, Republica Moldova are nevoie de un mediu internaţional prietenos şi fără conflicte pentru a-i permite concentrarea pe soluţionarea problemelor interne şi depăşirea provocărilor care blochează în prezent potenţialul de dezvoltare al ţării. Acest lucru presupune dezvoltarea şi menţinerea de parteneriate funcţionale cu actori regionali şi globali, bazate pe respectarea dreptului internaţional.

În pofida acestor aspiraţii, contextul actual de securitate din regiune proiectează cele mai mari provocări de la independentă. Din acestea fac parte valul masiv de refugiaţi ucraineni, criza energetică şi efectele economice ale acesteia, dar în mod special ameninţarea militară directă - posibilitatea unei agresiuni armate externe ori pericolul antrenării în acţiuni militare la nivel regional. Ameninţarea militară este confirmată şi de violarea repetată a spaţiului aerian naţional de rachetele ruseşti, de refuzul sfidător al Moscovei de a oferi explicaţii în legătura cu aceste acţiuni dar şi de

atitudinea şi declaraţIlie ostile ale oficialilor ruşi vis-a-vis de opţiunile de politică internă şi externă ale Republicii Moldova.

Un element important al mediului de securitate naţional ţine de obţinerea de către Republica Moldova a statutului de ţară candidată privind aderarea la UE. Această perspectivă, echivalează pentru Federalţia Rusă cu pierderea influenţei geopolitice şi poate atrage unele consecinţe de securitate pe termen scurt şi mediu. Deşi statutul de candidat UE reprezintă o oportunitate unică pentru Republica Moldova, realizarea acestui imperativ este condiţionată de un şir de reforme la nivel naţional în domenii precum justiţia, economie şi finanţe, administraţie, securitate etc. Totodată, la nivel naţional încă persistă scepticismul faţă de eforturile de integrare europeană şi euroatlantică a Republicii Moldova. Aceasta sunt amplificate de o totalitate de eforturi ostile concentrate şi sincronizate de actori externi, inclusiv prin intermediul actorilor proxy. Propaganda, dezinformarea societăţii şi tentativele de preluare nelegitimă a puterii sunt metodele principale utilizate de actorii interesaţi pentru deturnarea cursului politicii externe al Republicii Moldova.

În fine, parteneriatul Republica Moldova-NATO este un alt element important al mediului de securitate. Constituit în limitele statutului de neutralitate acest parteneriat oferă, în lipsa resurselor naţionale, alternative de dezvoltare a capacităţii de apărare, de creştere a interoperabilităţii cu statele partenere şi contribuţie la eforturile regionale şi internaţionele de menţinere a păcii. Războiul din ţara vecină a sensibilizat opinia publică pe subiectul dezvoltării capacităţii de apărare şi a dus la consolidarea parteneriatului menţionat. Ca urmare, după februarie 2022, cooperarea cu NATO se aprofundează, vizând domenii de dezvoltare a capabilităţilor militare corespunzătoare mediului de securitate regional. Mai mult, Summit-ul NATO de la Vilnius (iulie 2023) a reconfirmat suportul statelor membre pentru consolidarea securităţii naţionale Republicii Moldova.

Respectiv, mediul de securitate regional, pe de o parte, amplifică anumite vulnerabilităţi al ţării, pe de altă parte oferă oportunităţi de fortificare a apărării naţionale. Războiul de pe teritoriul statului vecin afectează Republica Moldova din perspectiva soluţionării conflictului transnistrean, dat fiind rolul de mediatori ale acestor două state în cadrul mecanismului de negocieri 5+2. În situaţia acestui blocaj, Republica Moldova este nevoită să întreprindă eforturi adiţionale de control a situaţiei, de prevenire a escaladării şi de identificare a căilor de soluţionare definitivă a conflictului menţionat.

În afară de ameninţarea militară externă, Republica Moldova se confruntă cu o gamă largă de riscuri. Separatismul politic şi teritorial, eforturile ostile de scindare etnică, lingvistică şi culturală, provocările economice, corupţia şi lacunele sistemului judiciar, sunt toate capabile să genereze efecte importante pentru securitatea naţională. În contextul actual al tehnologizării şi interdependenţei, aceste ameninţări şi riscuri se pot manifesta separat ori cumulativ, pot escalada rapid dintr-o categorie de

probabilitate în alta, creând condiţii ce depăşesc capacitatea naţională de anticipare şi reacţie. De aceea şi răspunsurile faţă de ameninţările care sunt ca urmare a tendinţelor din cadrul mediului actual de securitate trebuie deja să depăşească viziunea *reactivă* şi să aibă o abordare *preventivă* protejând securitatea statului, dar şi a cetăţenilor săi.

BIBLIOGRAFIE

A National Security Strategy Primer. U. S. Army War College, 2020. https://nwc.ndu.edu/Portals/71/Documents/Publications/NWC%20Primer%202020%20Final.pdf?ver=NKiGA4Ocm119DU5GveImYw%3D%3D

AI Principles, Future of Life Institute. https://futureoflife.org/ai-principles/

Albrecht Peter, Barnes Karen, *Place du genre dans l'élaboration de politiques de sécurité nationale*. Genève: DCAF, OSCE/BIDDH, UN-INSTRAW, 2008, 24 p.

Bartholomees J. Boone, *Guide to National Security Policy and Strategy*. Ed. A II-a. Editura: 2006, 290 p.

Braun Hans Günter, *Concepts of Security Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks*. In: *Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security*. Volume 5, Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace. Springer Berlin Heidelberg, 2011, p. 62-106.

Brownsword Roger, Scotford Eloise, Yeung Karen, (eds.), *Oxford Handbook of Law, Regulation and Technology*. Oxford, online edn., 2017, https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199680832.001.0001.

Hotărîre Nr. HG386/2020 din 17.06.2020 cu privire la planificarea, elaborarea, aprobarea, implementarea, monitorizarea şi evaluarea documentelor de politici publice, Guvernul Republicii Moldova. Publicat: 26.06.2020 în Monitorul oficial Nr. 153-158 art. 509.

Internetul obiectelor şi viitorul tehnicii de calcul la margine în Europa. https://digital-strategy.ec.europa.eu/ro/news/iot-and-future-edge-computing-europe

Rajagopalan Rajeswari Pillai, ed., *Future Warfare and Technology: Issues and Strategies*. New Delhi: ORF and Global Policy Journal, 2022, p. 174.

Tang Shiping, *A Systemic Theory of the Security Environment*. In: Journal of Strategic Studies, 27 (1), 2004, p. 1-34.

Yoo Joonkoo, *Regulating the Military Application of Emerging Technologies: Recent Trends, Key Issues and Implications*, IFANS Focus, March 28, 2022. https://www.ifans.go.kr/knda/ifans/eng/pblct/PblctView.do?csrfPreventionSalt=null&pblctDtaSn=13978&menuCl=P11&clCode=P11&koreanEngSe=ENG&pclCode=&chcodeId=&searchCondition=searchAll&searchKeyword=emerging&pageIndex=1